

12. Ilargia

Eguzkia bezala *ilargia ere lurraren alaba omen da. Sortaldean agertzen delarik esaten diote: "ilargi amandrea, zeruan zer berri". Bada esaera ere, ilargiak hildakoei argi egiten diela. Baita uste da ilargiaren gorapenean odo ilgoran hiltzen dena, zorio-nekoa dela.

Beraren irudia marigorri izeneko zomorroa dela diote leku batzutan.

Ilargiaren gorabeherei begiratu ohi diete, zenbait lan egin ala ez egin jakiteko.

Ilargi betean Aralarreko *jentilek dantzan egiten zuten, bakoitzak bere errainuarekin.

Ilargi betean Aralar-Gazteluetako zelaietan dagoen muinotxora harriak jaurtikitzen zituzten jentilek, oparitzat.

Ik. Kristau-erlijioa Euskal Herrian; Euskal humanismoa.

Joxemiel Barandiaran

Izarra

Giza bizitzako ilunaldiko *argiaren sinboloa da. Badirudi zentzu horixe duela *hilarrian: hau da, hildakoari, beraren heriotzondoko ilunpean argi egitea. Mitraren erritoetan ere izarren sinboloz adierazten dute Jainkoa, sarbidatuari argi egingo dioa. Ebanjelioaren arabera, izar batek gidatu omen zituen errege magoak, Jesus jaioberriaren jainkoagandiko *deiera edo bokazioaren sinboloa da izarra.

Izena

1. Pentsaera magikoaren arabera, norbait edo zerbait eskuperatzeko bidea da izena; zerbaiti izena jartzea, hura menperatzea da. Areago, izena asmatzea izakiari izana ematea edo da: izena duenak izana ere badu, euskal esaera zaharraren arabera. Hizkuntzalaritza modernoak nolabait sendotu egin du pentsaera hori, hizkuntza bakoitzak, eta bereziki horren lexikoak, izakien multzoa taxutu egiten duen neurrian; baina hizkuntza eta izena demitifikatu.

Biblian ere zerbaiten izena ezagutzea, gauzaren izanera ezagutzea da; eta zerbaiti izena ipintzea, gauza bera norberaren esku-erpatzea.

Ik. Madarikazioa.

2. Sin.: Deitura. Elizaren hizkera berezian eta Zuzenbide Kanonikoan izena edo deitura da halako santuaren edo halako kristau-misterioaren babesean jarritako elizarena, elkartearena, etab. Ik. Deitura.

Izpiritismoa

Erljio gehienen barruan, historian zehar, hildakoen izpirituekin --arima erratu edo *argiekin-- elkartzeko joerak eta ihardukizunak gertatu izan dira.

Berez ez da erlijioa, baina erlijio guztien oinarritzat hartzen du bere burua izpiritismoak; bera, berriz, *parapsikologia, metapsikika edo psikotronikaren irakatsietan oinarritzen da.

Benetako erlijio-mugimendu eta sistema autonomo gisa, gertakari modernoak da izpiritismoa, eta 1848 inguruan AEBetako Hydesville-ko Fox-tarrek bizi izandako gertaera harrigarrietatik abiatu zen. Gauzak inork ikutu gabe higitzen zirela ikusten eta horretan eta altzarrietan kolpe misteriozkoak entzuten omen zituzten.

Izpiritismoa, benetan jazotzen omen diren gertaera harrigarri eta anormal horien gainean oinarritzen da, eta benetan esperimentalizat dauzka bere sineskizunak.

Allan Kardec (L.D. Rivail, 1804-1869) pedagogo frantsesak sistematikotu zuen aurreneko izpiritismo modernoak, bere Livre des Esprits izeneko idazkian.

Honela laburbil daitezke horko ideia nagusiak: gizakiak, hiltzean, gorputza galdu egiten du; baina horren arimak bizirik irauten du, elementu mehe batez jantzirik eta horniturik; perisprit, --izpirtuaren azala-- deitzen du Kardec-ek elementu hori; arima izpiritual eta hilezkorrekin eta gorputz hilkorrek batera gizakia osotzen duen hirugarren elementua omen da. Elementu honen bitartez, hain zuzen ere, izpirtuak mundu materialarekin harremana eduki dezake.

Harreman hori izpirtuak zuzenean nahiz *medium edo bitartekariaren bidez izan dezake. Izpirtismoko ihardukizunek esperimentu bidez frogatu nahi dute heriotza ondoren norbanakoa bizi dela.

Jainkoa, gauza guztien lehen kausatzat aitortzen du izpirtismoak. Era berean, oinarritzat sineskizuntzat dauka arimaren hilezkortasuna, baita horren bizialdi ezberdinak lur honetan nahiz espazioko beste astroetan ere.

Berraragiztapena sinesten du; gizakiaren elementu dinamiko-izpirtualaren eboluziozko etapak omen dira hark dituen bata-bestearen ondoko bizialdiak.

Izpirtismoaren arabera, arima bakoitzak bere eboluzioa du, gero eta goragoko biziera lortuz joan behar du, bizialdi bakoitzean munduko izakiekiko kidetasunean bere eginkizuna betez.

Izpirituak

Kristautasunaren barruan ikusten du bere burua izpiritismoak: areago, hirugarren errebelazio-alditzat aurkezten du bere burua, Moiseren eta *Jesukristoren errebelazioen jarraian. Baina kristu-Elizek gaitzetsirik daukate.

Izpiritismoa bera nazioarteko erakunde gisa agertzen da, bere kongresu eta guzti; 1920an Munduzabaleko Kristau-Liga Izpirista sortu zuten. Gaur ere oso deigarria gertatzen da izpiritismoa askorentzat; mundu osoan horren jarraitzaileak agian milioika konta beharra dago, batez ere Britainia Handian, Argentinan eta Brasilen.

Ik. Gorputza/Arima; Berraragiztapena.

Paulo Agirrebaltzategi

Izpirituak

Beste adiera hainbaten artean, gorputzik gabeko zenbait izaki adierazteko erabiltzen da, sarritan pluralean. Horien ulertzeko modua ezberdina izan ohi da erlijio batetik bestera.

1. Ireluak edo iratxoak dira sarritan izpiritu horiek, itxura hutsezko gorputza dutenak.

2. Hildakoen arima erratuei edo *argiei ere izpirituak deritzate sarritan.

3. Izadi-erlijioetan, halako *jeinuak dira, gizaki, animalia edo alegiazko izakiren baten irudian agertzen direnak.

4. Naturaz-gaindiko izaki pertsonalak. Historian zehar erlijio handietan eta monoteistetan ere bada horrelako izpirituekiko sinisterik. Naturaz-gaindiko izakiak dira horiek, jainkoak baino beheragokoak eta ahalmen mugatukoak.

Izpiritu gaiztoak edo *demonioak dira batzutan, gizakien etsaiak; bestetan, berri, onak eta gizon-emakumeen lagunak.

Bibliako munduikuskeran oparoa da izpiritu pertsonalen presentzia eta eragina munduan eta Jainkoaren inguruan: onena edo aingeruena eta gaiztoena edo demonioena.

Ik. Aingeruak; Deabrua.

Izpiritu absolutua

Hegelen kontzeptua: Historiaren dimentsio handietan (artean, filosofian eta bereziki erlijioan) "gorputzen" den Izpiritu unibertsala da.

Ik. Absolutua, zer.

Izpiritu librearen haurrideak

XIII. mendean Europa mendebaldean sorturiko kristau-sekta, Jainkoa izpiritu librea-

rekin serbitzatu behar dela irakasten zuena. Elizaren gehiegizko erakundetzapenaren kontrako jarrera hartu zuten. Sakramentu-errituen balioa gutxietsi egiten zuten, barne-izpirituaren faboretan.

Amalriko Bena-koa izan zen *sektaren maisu handienetako bat. Horregatik *amalrikotarrak izena ere ematen zieten. Eliza ofizialaren eta *Inkiszioaren jazarpena jasan zuten; batzuk heriotzerainokoa.

Izpiritu santua

Izpiritua izenak --hebraieraz ruah, grezieraz pneuma, latinez spiritus) arnasa esan nahi du jatorriz. Arnasa eta *bizia elkarrekin doaz: arnasarik gabe ez dago bizirik.

Israeldar fededunek uste dute beren arnasa, beren bizia Jainkoagandik dutela. Jainkoak eman diezaioke eta Jainkoak ken diezaioke bere arnasa, bizia, gizakiari. "Arnasa kentzen badiezu, hil egiten dira eta errauts bihurtzen. Zure arnasa igortzen duzu eta kreatuak dira, eta *lurraren irudia berritzen duzu" (Sal 104,29-30).

Jainkoak bere Herriari laguntzaren bat ematen dihonean edota gidari indartsuren bat bidaltzen dihonean, hori ere Jainkoaren arnasaren edo izpirituaren egintza gisa erakusten dute Liburu Santuek.

Hemen bildu eta ordenatu egingo ditugu Bibliako hainbat testu, izpirituaz mintzatzeko zaizkigunak.

Moiseri Jainkoaren izpirituak ematen dio argi eta indar, eta bere lagun hartu behar ditueni ere bai: "Jaunak esan zion Moiseri: Biliezazkidazu Israelgo zaharretarik hirurogeitamar; eramaniezazkidazu "bilkurako etxolara", eta han zurekin egonen dira. Zurekin solastatzera etorriko naiz, hartuko dut zugan den izpiritutik eta ezarriko dut haien gainean. Hola zurekin batean hartuko dute Herriaren kargua, eta ez zara bakarrik izanen" (Zenb 11,16-17).

Jainkoaren izpirituak ditu ere *profetak suztatuko beren karguari buruz: "Hona ene zerbitzaria, nik azkartzen dudana; ene hautetsia, ene bihotzak maite duena. Honen gainean ezarria dut ene izpiritua, Herriari ekar diezaiozuzena" (Is 42,1). "Jaunaren izpiritua ene gainean dago, Jainkoak gantzutu bait nau. Igorri nau behartsuei berri onaren ematera" (Is 61,1).

Jainkoaren izpirituak ditu gizon-emakumeak barnez argitzen. Hark dio Jainkoaren nahia ezaguterazten: "Zure nahia nork ezagut lezake, zeuk ez bazenio eman jakinduria eta igorri gain hortatik zure izpiritu santua?" (Jkd 9,19).